

RAPORTUL *PUTERE POLITICĂ* – *OPOZIȚIE* ȘI ROLUL ONG-URILOR ÎN CADRUL ACESTUIA

Ciprian UNGUREANU,
doctorand

SUMMARY

Article comprise the exposition of some reflections on the relationship political power - opposition and emphasize the role of NGOs in its efficient running in contemporary context of democratization.

Keywords: political power, opposition, democratization, civil society, NGOs

REZUMAT

Articolul cuprinde expunerea unor reflecții pe marginea raportului *putere politică* – *oposiție*, cu accentuarea rolului ONG-urilor în derularea eficientă a acestuia în contextul democratizării contemporane.

Cuvinte-cheie: putere politică, opoziție, democratizare, societate civilă, ONG-uri

Introducere. În prezent, problema raportului dintre putere și opoziție este una centrală pentru democrațiile contemporane, mai ales că de calitatea acestuia depinde echilibrul și stabilitatea politică a actului guvernării. De aici decurge actualitatea studierii particularităților interacțiunii dintre putere și opoziție, în vederea punctării principalelor elemente ce asigură eficiența și finalitatea stabilizatoare ale acesteia, în condițiile democratizării contemporane. Un aspect important în acest sens vizează implicarea societății civile, în special a ONG-urilor, în relațiile dintre putere și opoziție.

Scopul studiului rezidă în expunerea unor reflecții pe marginea raportului putere politică – opoziție, cu accentuarea rolului ONG-urilor în derularea eficientă a acestuia în contextul democratizării contemporane.

Rezultate obținute și discuții.

Pentru a identifica relația dintre putere și opoziție, care poate îmbrăca diferite forme, este importantă parcurgerea a câteva etape istorice.

Analiza perioadei antice le permite autorilor Gh. Ionescu și I. Madariaga să identifice doar un exemplu de instituție a opoziției politice, și anume tribunii poporului din sistemul politic roman [9, p. 21]. Perioada medievală este marcată în Europa, în opinia aceluiași autori, de o luptă continuă pentru putere între

centrul de putere ecleziastic (Biserica catolică, în speță) și nobilimea ce își revendică dreptul de a guverna de una singură. Nu vom insista asupra fenomenului, reiterând doar ideea că lupta pentru putere în perioadele antică și medievală a fost redusă la un cerc restrâns de actori politici, iar rezultatele și mecanismele acestor lupte de palat nu sînt semnificative pentru situația actuală în domeniu și respectiv pentru obiectul de studiu investigat.

Instituționalizarea opoziției politice în calitate de instituție distinctă a sistemului politic a cunoscut un proces îndelungat și anevoios. Ipoteza ce lansează studiul evoluției opoziției politice, în calitate de parte a relațiilor de putere, este că noțiunea despre o opoziție politică instituționalizată poate fi aplicată numai în perioada modernă. Modernitatea și contemporaneitatea sînt mediile societale în care opoziția politică s-a instituționalizat și a luat formele cunoscute în zilele noastre.

Cu toate acestea, evident că elemente de opoziție politică (protoopoziție) au existat și în perioadele istorice anterioare, mai mult chiar, opoziția a existat din momentul apariției puterii politice, însă manifestarea ei a fost una limitată, în funcție de specificul perioadei istorice respective. Opoziția nu dispunea de mecanisme și canale de afirmare care i-ar fi permis implicarea

activă și largă, caracterul său era unul limitat și sporadic, limitîndu-se la cercul persoanelor implicate în influențarea și modificarea purtătorului puterii politice.

Potrivit cercetătorilor, elementul-cheie în declanșarea procesului de instituționalizare sociologică a opoziției politice l-a constituit afirmarea unei realități numite *opinia publică*, cu potențial de a fi diferită de opinia clasei conducătoare [3, p. 25]. Opinia publică reprezintă un șir de păreri, aprecieri, opțiuni colective cu privire la un anumit subiect la o etapă anumită. Din definiția dată se deduce dimensiunea ei axiologică, apreciativă. De asemenea, opinia publică are un caracter instabil, fiind supusă unor potențiale posibilități de modificare.

Crearea opiniei publice este rezultatul modernizării politice care a determinat „ca un grup din ce în ce mai mare de oameni să se implice în politică” [8, p. 21]. Literatura de specialitate demonstrează că elemente de opinie publică au existat și înainte de modernitate, însă pînă către sec. al XVIII-lea nu existau căi legale de exprimare și mijloace formale de influență. Acestea s-au dezvoltat doar odată cu cristalizarea acestor condiții care demarează procesul de construcție a opiniei colective a societății, care să fie diferită de cea a clasei conducătoare și să poată influența comportamentul acesteia. Respectiv, relațiile de pu-

tere încep să se desfășoare în sens dublu, apare feedbackul.

Creșterea aspectelor gnoseologice fortifică capacitățile axiologice ale individului în formarea unei păreri despre conducerea politică, despre guvernare, despre exercitarea puterii.

Dezvoltarea mass-mediei și a jurnalismului politic implică un determinism direct demonstrat de evoluția societăților în schimbare. Fenomenul este conturat de nivelul gradului de dezvoltare a mass-mediei și nivelul democratizării în societate. Un cetățean informat devine un cetățean puternic din punctul de vedere al formării unei opinii individuale competente și argumentate.

Trecerea de la nivelul intereselor personale la interese de grup a fost asigurată de procesul de creare a națiunilor. Conștientizarea intereselor naționale reprezintă o treaptă importantă în construcția societăților democratice moderne.

Formarea opiniei publice este doar una dintre condițiile ce au pus bazele dezvoltării opoziției politice. Procesul respectiv este completat de instituționalizarea forurilor reprezentative naționale în cadrul sistemelor politice care se află într-o permanentă evoluție [12]. Evoluția parlamentarismului a permis transferul opoziției din mediul social în cel politic guvernamental.

Analiza conceptuală și retrospectivă a fenomenului opoziției politice include două tipuri de opoziție politică: *parlamentară* și *extraparlamentară*. Cea parlamentară cuprinde opoziția minoritară, dar care exercită puterea în cadrul unei limite – dominația majoritară față de ea, iar cea extraparlamentară este opoziția care presează activitatea de guvernare prin diferite grupări de tip ONG-uri și reprezintă conștiința națională a poporului. Ambele forme de opoziție nu funcționează decât într-un cadru democratic de guvernare.

Procesul de tranziție de la regimul comunist spre democrație, ca-

racterizat prin transformări democratice structurale și axiologice, în literatura de specialitate este numit *democratizare*. În literatura de specialitate, democratizarea a fost conceptualizată ca discurs, cerere, șir de schimbări instituționale, formă de dominație a elitelor, sistem politic, exercițiu al politicii de putere și cerere de solidaritate globală [8, p. 32; 6, p. 44; 13, p. 105; 14, p. 46]. Pluralismul accepțiunilor este provocat, în mare parte, de diversitatea abordărilor: drept, teorie politică, politică comparată, relații internaționale, sociologie, economie politică etc.

Potrivit opiniei lui J. Grugel, „din perspectiva studiilor politice, democratizarea a fost înțeleasă în sensul unui continuum pornind de la o poziție minimalistă spre una maximalistă, majoritatea comentatorilor poziționându-se pe diferite puncte ale intervalului” [6, p. 21], idee la care aderăm și noi. Definiția minimalistă tratează noțiunea democratizării prin instituționalizarea (permanentizarea) procedurilor electorale, care trebuie să fie libere și conforme normelor general acceptate într-o democrație liberală, precum și să se desfășoare permanent la un interval de timp strict determinat.

O definiție mai cuprinzătoare presupune „introducerea drepturilor individuale liberale (libertatea de asociere, libertatea religioasă, libertatea presei, libertatea de a candida pentru funcții publice etc.)”, fapt ce justifică cadrul constituțional al democrației.

Cazul particular al democratizării societăților postcomuniste, în care se încadrează și exemplul României și al Republicii Moldova, este unul destul de complicat. Numeroasele studii în domeniu au o abordare critică a fenomenului și a proceselor respective, legate de tergiversarea modernizării politice și sociale.

Bunăoară, R. Dahl, în opera sa științifică, deduce câteva condiții

minime pentru ca o țară să aibă statut de stat democratic [4, p. 83-84]:

- *oficiali aleși prin vot* – competența asupra deciziilor guvernamentale în privința politicilor să revină în mod constituțional oficialilor votați de cetățeni, aceștia având calitatea de reprezentanți;

- *alegeri libere, corecte* potrivit unui cadru constituțional – demnitarilor votați sînt desemnați prin alegeri libere;

- *libertatea de expresie* – cetățenii au dreptul de a-și exprima, fără amenințarea aplicării unor sancțiuni, opiniile asupra chestiunilor de politici, inclusiv criticile față de anumite subiecte care țin de guvernarea statului;

- *surse alternative de informare și publicitate* – cetățenii au dreptul de a căuta surse de informare alternative și autonome mass-media, presa etc. Organismele instituționalizate ale legislativului, executivului sînt obligate să informeze societatea civilă cu privire la măsurile de guvernare desfășurate în procesul de exercitare a puterii etc.;

- *autonomie asociațională* – entru a-și înfăptui diferitele drepturi, inclusiv cele necesare pentru funcționarea eficientă a instituțiilor politice democratice, cetățenii au dreptul de a forma asociații și organizații, inclusiv politice;

- *cetățenie cuprinzătoare* – ici unui adult cu rezidență permanentă în țară și supus legilor acesteia nu-i pot fi negate drepturile care sînt accesibile majorității.

Deși a subliniat necesarul de condiții minime pentru a dezvolta democrația statală, autorul sus-numit nu dezvoltă și tematica ce conturează obiectul opoziției.

Libera exprimare ce fundamentează opinia publică democratică, opinie care poate da curs activităților ONG-urilor, este diferită de valorificarea ideii de opinie din perspectivă guvernamentală. Dreptul cetățeanului de a se constitui în asociații politice sau apolitice care să sesizeze erorile guvernării prin

activitatea sa demonstrează dezvoltarea societății civile și conștientizarea de către aceasta a forței de care dispune.

În opinia lui A. Lijphart, modelul majoritar al democrației (considerat modelul clasic) presupune „governarea de către majoritate și în conformitate cu dorințele majorității” [16, p. 25].

Dacă ar fi să coroborăm afirmația anterioară cu opinia lui G. Sartori, putem concluziona că „relația majoritate – minoritate obține trei categorii de semnificații” [15, p. 138] și anume: constituțională, electorală și socială.

Revenind la studiul lui A. Lijphart, aderăm la opinia acestui cercetător care punctează elementele esențiale ce dezvoltă democrația, precum [10, p. 26-28]:

- concentrare a puterii executive în cabinetele majoritare monocoloră contra împărțire a puterii executive în coaliții largi multipartidiste;
- relații legislativ – executiv în care legislativul este dominat contra echilibru al puterii între executiv și legislativ;
- sistem bipartidist contra sistem multipartidist;
- sistem electoral majoritar și disproportional contra reprezentare proporțională;
- sistem pluralist al grupurilor de interese, competiție deschisă tuturor, contra sistemului coordonat și „corporatist”, al cărui scop este compromisul și concertarea.

O trăsătură a democrației consensuale ar fi activitatea puterii executive în baza cabinetelor de coaliție largă, formată în baza mai multor partide. De asemenea, existența unui echilibru între legislativ și executiv în virtutea susținerii largi din partea parlamentului. Sistemul de partide pluralist format condiționat și de un sistem electoral al reprezentării proporționale se caracterizează printr-un corporatism al grupurilor de interese, pe exemplul colaborării dintre sindicate, patronate, ONG-uri specializate pe

drepturile și libertățile individului, partide politice și guvern.

Relațiile dintre putere și opoziție într-un sistem democratic sînt diverse. Studiile realizate în materie demonstrează că opoziția parlamentară poate fuziona cu opoziția extraparlamentară în anumite situații, atunci cînd scopul acțiunii este identic. Paralel însă pot fi identificate și un șir de provocări cărora trebuie să facă față atît puterea politică conducătoare, cît și opoziția politică în procesul de implicare în actul de exercitare a puterii politice [7, p. 145].

O provocare depistată se referă la mutațiile din interiorul opoziției. Atît democratizarea, cît și modernizarea societăților democratice provoacă transferuri ale centrelor de putere în cadrul relațiilor de putere. Cu referință la opoziția politică, se observă tendința de fortificare a opoziției extraparlamentare sau sociale. Prin astfel de centre de putere se are în vedere mass-media și poziția decizională a ONG-urilor, care, în virtutea dezvoltării informaționale a societății, capătă o influență din ce în ce mai mare.

De asemenea, sînt vizate un șir de grupuri de interese economice naționale și transnaționale, care dispun de potențialul de a se implica în politică. Toate acestea sînt exemple ale proceselor de modernizare ce afectează și sistemul relațiilor de putere din societate. Prin urmare, era postmodernă implică mutații calitative și în relațiile guvernare – opoziție [5, p. 45].

În concluzie, transformarea democratică este un proces complex și multidimensional ce urmează să penetreze nu doar sistemul politic, ci și celelalte sisteme sociale. Consolidarea democratică nu comportă doar modernizarea instituțiilor și procedurilor democratice.

Într-o societate democratică profilul relației putere – opoziție este influențat și conturat de următoarele structuri:

- *regimul politic*; în cadrul re-

gimurile politice parlamentare, observăm că relația putere – opoziție se derulează pe segmentul instituțional între așa autorități publice precum parlamentul și guvernul;

- *sistemul de partide*; sistemele pluraliste impun un sistem de alianțe la nivel de putere și opoziție;

- *sistemul electoral*; scrutinul reprezentării proporționale favorizează pluralismul politic și guvernarea prin alianță; scrutinul majoritar uninominal cu un singur tur consolidează sistemul de partide și face ca să funcționeze regula „votului util”;

- *structura societății civile și a grupurilor de interese*; modul și intensitatea de implicare a societății civile este un factor extrem de important pentru responsabilizarea clasei politice.

Ipotetic, sistemul politic se raportează la modelul consensualist european, însă situația de facto urmează a fi dedusă din poziția fundamentală a statului democratic care păstrează echilibrul între putere și opoziție.

Dacă e să separăm cele două forme de opoziție cu care se confruntă statul democratic, am constata că cea *parlamentară* este un produs al procesului de selecție a clasei politice prin intermediul sufragiului universal, care face ca aceasta să dețină șanse reale de a accede la putere, iar cea *extraparlamentară* este certitudinea și concurența la viața politică a societății civile, proclamată prin forurile ONG-urilor, sindicatelor, patronatelor care tind spre elaborarea deciziilor politice în scopul optimizării guvernării.

Sub acest aspect, problematica democratizării decizionale revine în prim-planul analizelor și cercetărilor contemporane ale fenomenelor de presiune și influență politică. Respectiv, se impun în atenție mai multe puncte de vedere relevante, printre care și al lui J. Meynaud, potrivit căruia decizia politică poate avea un caracter deschis sau închis, în funcție de numărul parti-

cipanților la procesul de elaborare a acesteia și de originea și proveniența lor, din afara sau din interiorul instituției decizionale [11, p. 623]. Aceeași idee este dezvoltată și în teoria tehnocratică susținută de K. Deutsch și H.D. Lasswell, conform căreia democratizarea decizională este o chestiune ce ține de perfecționarea comunicării politice și de optimizarea tehnică a spațiului decizional.

Implementarea unei decizii politice în cazul opoziției extraparlamentare vine din necesitatea realizării interesului, care este o activitate-cheie a naturii politice a oricărui actor de pe scena politică și constă, în esența ei, din interacțiunile dintre diferite grupuri care au nevoie de a se autoidentifica în cadrul sociopolitic. Ideea privind realizarea interesului politic și, în consecință, cu privire la influența politică ca motivare fundamentală și esență a politicului pornește de la începutul secolului XX, odată cu apariția, în anul 1908, a lucrării lui A.F. Bentley *The Process of Government: A Study of Social Pressures* [1].

Procesul de influențare a deciziei politice de către grupurile de presiune poate fi analizat din perspective distincte de abordare, care au evoluat și s-au dezvoltat consecutiv, reieșind din dezavantajele modelului precedent. Astfel, tendința clasică de analiză a raporturilor dintre grupurile de presiune și autorități, ca factori de decizii asupra cărora se concentrează acțiunile și eforturile de influență, este perspectiva de abordare a fenomenelor de presiune politică numită simbolic „lineară”.

Astfel că autoritățile exemplificate prin guvern și parlament sînt concepute și înțelese în calitate de factori sau structuri investite și dotate cu diverse resurse de forță și putere politică și cu numeroase posibilități și opțiuni de acțiune și manifestare, și care nu au altă soluție decît aceea de a ceda sau de a rezista acțiunilor de presiune și revendicare ale grupurilor active de

presiune [17, p. 118-120], acestea avînd drept scop, prin activitățile lor, îndreptarea erorilor de guvernare într-un stat democratic sau, în unele situații, destabilizarea procesului de exercitare a puterii.

Din cele expuse mai sus reiese că este necesar, înainte de a trece la etapa articulării și promovării obiectivelor, ca conducerea grupului de presiune, factorul politic de presiune în genere, în mod expres, să recurgă mai întîi la identificarea cît mai exactă a pantei valorice (a ierarhizării valorilor după importanța lor) din cadrul sistemului vizat, iar mai apoi – la compatibilizarea scopurilor sale cu valorile supreme, cu sistemul axiologic al societății sau al acelei instituții care este supusă presiunilor.

În opinie proprie, grupurile de presiune și, în special, grupurile formate din ONG-uri sînt formațiuni independente care prin proceduri de popularizare – în special mass-media, pichetarea unor instituții de autoritate publică –, pe lîngă faptul că sînt dirijate de opinia publică, joacă un rol important în procesul de guvernare, fiind un instrument util de manipulare a societății civile în scopul inducerii spre un rezultat stabilit dinainte de actorii politici ai guvernării.

ONG-urile joacă un rol esențial în crearea unui model european de democrație, în sînul căruia cetățenii, prin intermediul acestor structuri, își exprimă activ acordul și angajamentul pentru dezvoltarea economică, socială și a vieții comunității lor.

Prin acțiunile lor, aceste organizații contribuie la dezvoltarea unui model participativ al societății civile în conceperea și punerea în practică a politicilor care, întărind structurile democratice exterioare sferei parlamentare, sporesc încrederea în sistemul democratic. În acest sens putem exemplifica situația din România din anul electoral 2004, cînd organizații ale societății civile din România au inițiat acțiunea „Co-

aliția pentru un Parlament Curat”, care avea ca obiectiv eliminarea de pe listele de partid pentru alegeri a persoanelor care nu îndeplineau condițiile morale, și nu numai, pentru a deveni senatori și deputați. Această inițiativă nu a avut efectul scontat. Practic, nici un partid nu a ținut seama de lista publicată de societatea civilă. Această atitudine indică atît lipsa de eficiență a organizațiilor civice din țară, cît și modesta lor capacitate de a mobiliza opinia publică sau de a influența instituțiile statului și clasa politică.

Relațiile organizațiilor societății civile cu sfera guvernamentală se caracterizează prin următoarele aspecte:

- administrația publică nu se implică suficient „în colaborarea cu societatea civilă” și tolerează existența organizațiilor neguvernamentale fictive, a celor care comit ilegalități și a celor care „vînează proiecte” în interesul propriu;

- colaborarea ONG-urilor cu administrația publică (centrală și locală) și cu partidele politice are un caracter ad-hoc, fiind determinată în mare măsură de contactele personale;

- dezacord în ceea ce privește locul și rolul societății civile în societate.

Astfel, reprezentanții societății civile afirmă că societatea românească va fi cu adevărat democratică doar atunci cînd li se va permite să aibă posibilitatea preluării unor responsabilități ce revin sferei guvernamentale, în timp ce reprezentanții acesteia opun rezistență unei astfel de idei.

Prin urmare, ONG-urile au, practic, o activitate socială utilă, dar modestă. „De principiu, organizațiile nonguvernamentale au rolul de a prelua problemele și nevoile la nivel comunitar, în scopul transpunerii lor în agenda mediatică, dar și guvernamentală și, bineînțeles, pentru anumite tipuri de probleme ONG-urile își propun chiar rezolvarea lor” [2, p. 63].

Concluzie. Actualmente, raportul dintre puterea politică și opoziție în mare parte este marcat de procesul democratizării. Calitatea și eficiența acestui raport depinde în mare măsură de implicarea conștientă și activă a reprezentanților societății civile, precum și de deschiderea puterii spre dialog civic și colaborare.

Referințe bibliografice

1. Bentley A.F. The Process of Government: A Study of Social Pressures. Bloomington, Principia Press, 1965.
2. Bulai A. (coord.). 10 ani de adaptare. București: Institutul PRO, 2001.
3. Cernescu M., Ciurea C., Negru E., Serebrian O. Alegerile într-o societate democratică. Chișinău: Business Elita, 2001.
4. Dahl R. Despre democrație. Iași: Institutul European, 2003.
5. Gobbins J. The politics of post-modernity. An introduction to Contemporary Politics and Culture. London: Sage Publications, 1999.
6. Grugel J. Democratizarea. O introducere critică. Iași: Polirom, 2008.
7. Hermet G. Poporul contra democrației. Iași: Institutul European, 2000.
8. Huntington S. Ordinea politică a societăților în schimbare. Iași: Polirom, 1999.
9. Ionescu Gh., Madariaga I. Opoziția. Trecutul și prezentul unei instituții politice. București: Humanitas, 1992.
10. Lijphart A. Modele ale democrației. Forme de guvernare și funcționare în 36 de țări. Iași: Polirom, 2000.
11. Meynaud J., Sidjanski D. Les groupes de pression dans la Communauté Européenne 1958-1968: Structures et actions des organisations professionnelles. Bruxelles, 1971.
12. Morar F. Reprezentarea politică: actori și autori. București: Editura Paideia, 2001.
13. Potter D., Goldblatt D., Kiloh M., Lewis P. Democratization. Malden: The Open University, 1997.
14. Putnam R. Cum funcționează democrația? Iași: Polirom, 2001.
15. Sartori G. Teoria democrației reinterpretată. Iași: Polirom: 1999.
16. Арон Р. Демократия и тоталитаризм. Москва: Текст, 1993.
17. Sprincean S. Problema presiunii sociopolitice exercitate asupra puterii de stat. În: Progresul tehnico-științific, bioetica și medicina: probleme de existență umană. Chișinău, USMF, 2001.

ПОНЯТИЕ РЕБЕНКА В НАЦИОНАЛЬНОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОМ И МЕЖНАРОДНО-ПРАВОВЫХ ДОКУМЕНТАХ

Ирина БАНДУРКА,

кандидат юридических наук, доцент кафедры уголовного права и криминологии Харьковского национального университета внутренних дел, майор милиции

SUMMARY

The concept "child" in accordance with the national and international legislation is researched in the article. The author emphasizes that rights of a child should be recognized as the highest value and one of the main policies of each state. Correlation of the concepts minor, "teen" and "child" is provided. Special attention is paid to the fact that the procedural status of a minor in criminal proceedings because of his age, psychological, physiological capabilities and intellectual development has its own specific characteristics that distinguish it from the procedural provisions of other subjects. International legal documents relevant to the protection of the rights and freedoms of a child are analyzed. The author makes a conclusion about the need for a clear interpretation of the term «child» in the national legislation.

Key words: baby, minor, teen, teenager, young, age, legislation.

* * *

В статье исследовано понятие «ребенок» в соответствии с национальным и международным законодательством. Автор подчеркивает, что высшей ценностью и одним из главных направлений политики каждого государства должны быть признаны права ребенка. Предоставлено соотношение понятий несовершеннолетний, «малолетний» и «ребенок». Акцентируется внимание на том, что процессуальное положение малолетнего в уголовном судопроизводстве в силу его возрастных, психологических, физиологических возможностей и интеллектуального развития имеет свои специфические признаки, отличает его от процессуального положения других субъектов. Проанализированы международно-правовые документы, имеющие отношение к защите прав и свобод ребенка. Сделан вывод о необходимости четкого толкования понятия «ребенок» в национальном законодательстве.

Ключевые слова: ребенок, несовершеннолетний, малолетний, подросток, молодой, возраст, законодательство.

Постановка проблемы.

Высшей ценностью и одним из главных направлений политики каждого государства должны быть признаны права ребенка. Мощная система защиты прав ребенка должна касаться любой сферы: образования, культурного развития, медицинской помощи, экономической обеспеченности. Однако для формирования такой взаимосвязанной и четкой системы необходимо точно понимать и применять те или иные понятия, термины. Одним из таких является понятие «ребенок». Определение данного термина

меняется в зависимости от культурных особенностей каждой страны. Кроме того, нормы национального законодательства и международно - правовых актов вкладывают разный смысл в это определение.

Состояние исследования.

Изучением данного вопроса занимались такие ученые, как: А. М. Бандурка, В. М. Куц, Б. В. Лизогуб, Е. М. Багач, О. М. Подельчак, А. М. Толочко, В. В. Корольчук, Т. Л. Кальченко, О. Старовойтов, А. В. Ольхова, О. В. Садина, Е. А. Капитонова и другие.

Изложение основного мате-